

Latvijas rekreācijas un tūrisma telpiskās sistēmas (LARETS) veidošanas problēmas un priekšnoteikumi

Jekab Trusins, *Riga Technical University*, Andra Ulme, *Riga Technical University*, Edvins Buka, *Riga Technical University*

Kopsavilkums. Zinātniskais raksts satur tā zinātnisko mērķu, tūrisma un rekreācijas nozares pašreizējās situācijas aprakstu, pētījuma uzdevumus, izpildes grafiku, prognozējamo ietekmi, organizāciju un vadību, kā arī pētījuma aktivitāšu detalizētu plānojumu. Pašreizējai situācijai rekreācijas jomā Latvijā ir raksturīgs sistēmiskas koordinācijas un vadības trūkums.

Pētījuma tēma ir aktuāla sakarā ar rekreācijas un tūrisma nozares nozīmes pieaugumu Latvijas tautsaimniecībā pēdējos gados, kā arī ar zinātnisko pētījumu trūkumu tūrisma un rekreācijas nozarē, īpaši tās pilsētībūvnieciski reģionāli - telpiskajā attīstībā. Galvenās problēmas, kuras nosaka pētījuma aktualitāti:

- Latvijā trūkst sistēmiska pieeja rekreācijas un tūrisma nozares telpiskai kompleksai plānošanai;
- nav pietiekami apzināti un izvērtēti Latvijas dabas un kultūrvēsturiskie rekreācijas un tūrisma resursi;
- nav veikta vienota teritoriāli funkcionālā zonēšana ar tūrisma saistītajās nozarēs.

Pētījuma rezultāti ļaus stratēģiski pārraudzīt tūrisma un rekreācijas nozares attīstību Latvijā kopumā un skaidri iezīmēt attīstības perspektīvas, kā arī definēt prioritātes.

Atslēgas vārdi: rekreācija, tūrisms, telpiskā sistēma, problēmanalīze.

Rekreācija kā cilvēka fizisko un garīgo spēku atjaunošanas process, iekļaujot aktīvo atpūtu, izziņas un kultūras tūrisma un atveseļošanu, veido pamatu tautsaimniecības nozarei, kas apgūst un izmanto rekreācijas resursus, organizē dabīgo un mākslīgo vidi un tās telpisko attīstību, nodrošinot un paaugstinot rekreācijas efekta sociālo un ekonomisko izpausmi. Tūrisma nozares nozīme Latvijas valsts tautsaimniecībā ir ievērojama: ar tūrisma saistīto pakalpojumu eksports 2007. gadā sasniedza 343 miljonus LVL jeb 18,1% no Latvijas kopējā pakalpojumu eksporta [1]. Latvijas tūrisma īpatsvars nacionālajā ekonomikā pagaidām ir zem vidējā Eiropas (t.i., 4%) līmeņa - tiešais tūrisma nozares īpatsvars Latvijas IKP 2007. gadā bija 1,5%. Taču, ņemot vērā, ka tūrisms ir cieši saistīts ar citām nozarēm, tā kopējais (tiešais un netiešais) ieguldījums valsts ekonomikā ir daudz lielāks – 7,5% (2007. gadā) [1]. Tūrisma un atpūtas nozares daudzpusība un nozīmīgums uzsvērti Latvijas Nacionālajā attīstības plānā 2007.–2013. gadam noteiktajos prioritārajos rīcības uzdevumos, tāpat ievēroti Valsts stratēģiskajā ietvardokumentā 2007.–2013. gadam (29.10.2007. MK rīkojums Nr.669) un ES fondu darbības programmās. Par galvenajiem rīcības virzieniem ir izvēlēta konkurētspējīgu un kvalitatīvu tūrisma produktu un pakalpojumu attīstība un to atpazīstamības veicināšana.

Pašreizējo situāciju rekreācijas jomā Latvijā var raksturot kā sistēmiskas koordinācijas un vadības trūkumu. Galvenā uzmanība tiek pievērsta ienākošā tūrisma organizācijai, veicinot tā komercializāciju.

Iekšzemes tūrisma attīstība balstās uz atpūtas kompleksu, lauku tūrisma izmantojamo māju, brīvdienu māju, viesu namu un viesību namu būvniecību, kā arī lielā mērā uz lauku tūrisma attīstību kopumā. Rekreācijas nozares atveseļošanas un atpūtas uzņēmumu attīstība atrodas privāto uzņēmēju rokās un netiek koordinēta, vērtēta un prognozēta.

GALVENĀS PROBLĒMAS, KURAS NOSAKA ŠĀDU PĒTĪJUMU AKTUALITĀTI:

- Latvijā trūkst sistēmiska pieeja rekreācijas un tūrisma nozares telpiskai kompleksai plānošanai, vairumā pētījumu atsevišķās rekreācijas un tūrisma apakšnozarēs netiek veikta sistēmiska analīze saistībā ar globālajām attīstības tendencēm;
- Nav veikta vienota teritoriāli funkcionālā zonēšana ar tūrisma un rekreāciju saistītajās nozarēs;
- Nav pietiekami apzināti un izvērtēti Latvijas dabas un kultūrvēsturiskie rekreācijas un tūrisma resursi;
- Nav izveidots vienots rekreācijas un tūrisma zinātnisko pētījumu centrs.

Rekreācijas nozares attīstības problēmu risināšanai jāveic starpdisciplinārs pētījums, kura īstenošanā nepieciešama vairāku zinātņu nozaru (arhitektūras, ekonomikas, socioloģijas, vides zinātnes, sistēmu analīzes un modelēšanas) informācijas, datu, metodoloģiju, instrumentu un pieeju integrācija, lai radītu zināšanas un izstrādātu priekšlikumus, kurus nav iespējams pamatot vienas zinātņu nozares ietvaros.

Pētījuma tēma ir aktuāla sakarā ar rekreācijas un tūrisma nozares nozīmes pieaugumu Latvijas tautsaimniecībā pēdējos gados, kā arī ar zinātnisko pētījumu trūkumu tūrisma un rekreācijas nozarē, īpaši tās pilsētībūvnieciski reģionāli - telpiskajā attīstībā.

STARPDISCIPLINĀRĀ ZINĀTNISKĀ PĒTĪJUMA VEIKŠANA LATVIJAS TŪRISMA UN REKREĀCIJAS SISTĒMAS MODELĒŠANAI UN TĒLPISKĀS ATTĪSTĪBAS STRATĒGIJAS IZSTRĀDEI PROJEKTĀ PAR VADOŠO ZINĀTNES NOZARI IZVIRZOT ARHITEKTŪRU UN PILSĒTBŪVNICĪBU.

Pilsētībūvniecība ir zinātnes apakšnozare, kurā pēta pilsētu un citu apdzīvoto vietu teritoriāli funkcionālās un telpiskās organizācijas principus gan no plānojuma struktūras, gan no arhitektoniski mākslinieciskā uzbūves viedokļa vēsturisko,

mūsdienu un perspektīvas attīstības procesos. Projektā paredzēts pilsētībūvniecības kompleksos pētījumus vērst uz rekreācijas un tūrisma nozares precīzu plānošanu, tās ieguldījumu paaugstināšanu Latvijas valsts tautsaimniecībā. Projekta rezultāti paredz ilgtspējīgas tūrisma un rekreācijas sistēmas veidošanu pilsētās un lauku teritorijās, kas ilglaicīgi apmierinās gan vietējo iedzīvotāju, gan arī vietējo un ārvalstu tūristu vajadzības. Tiks kompleksi analizēti tūrisma un rekreācijas resursi un formulēti priekšlikumi to racionālai izmantošanai.

Apkopotie pētījuma rezultāti un sagatavotās metodiska rakstura publikācijas un prezentācijas vietējai un starptautiskai auditorijai, kalpos par pamatu zinātnisko rakstu krājumiem, konferenču un semināru programmām, vadlīnijām vietējiem un valsts varas un izpildorgāniem plānojot administratīvi teritoriālās programmas ieviešanas pasākumus. Pētījuma zinātniskais mērķis - Izstrādāt Latvijas rekreācijas un tūrisma sistēmas (LARETS) telpisko modeli un ilgtspējīgas attīstības stratēģiju Eiropas kontekstā, izvirzot rekreāciju un tūrismu kā prioritāru, konkurētspējīgu tautsaimniecības nozari, kas nodrošina efektīvu Latvijas rekreācijas un tūrisma resursu izmantošanu, iedzīvotāju dzīves kvalitātes uzlabošanu un starptautiskā pieprasījuma paaugstināšanu.

SECINĀJUMI

1. Kopš Padomju Savienības sabrukuma, Latvijā veiktie pētījumi tūrisma un rekreācijas jomā ir daļēji zaudējuši savu aktualitāti, bet jauni nopietni pētījumi šajā jomā atjaunotajā Latvijas valstī nav veikti.
2. Nepieciešams izstrādāt jaunus un aktualizēt esošos pētījumus tūrisma un rekreācijas jomā, īpaši, būtiski mainoties šīs nozares lomai valstī un sabiedrībā.
3. LARETS koncepcija piedāvā jaunu, uz ilgtspējīgas attīstības principiem balstītu pieeju fundamentālu pētījumu veikšanai tūrisma un rekreācijas jomā.
4. Principiāli jaunās starpdisciplinārās rekreācijas un tūrisma telpiskās sistēmas ieviešana paredz racionālu tūrisma un rekreācijas resursu izmantošanu tirgus ekonomikas apstākļos, ņemot vērā kā tūristu, tā arī vietējo iedzīvotāju intereses.

LITERATŪRAS SARAKSTS

- [1] Tūrisms Latvijā 2007. gadā // Statistikas datu krājums - Rīga: Latvijas Republikas centrālā statistikas pārvalde, 2008.- 68. lpp.
- [2] World Tourism Organization (UNWTO) World Tourism Barometer // Bulletin, Volume 6. No 3 - Madrid, Spain: October 2008. - 39th - 41st pp.
- [3] Latvijas rekreācijas sistēma, kas nodrošina rekreatīvās vides racionālu izmantošanu un pilnveidošanu // Zinātniskais pētījums - Rīga: Latvijas Celtniecības ZPI, 1990.
- [4] Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2007.–2013.gadam), [Elektroniskais resurss]// www.nap.lv/in_site/tools/download.php?file=files/text/National_develop ment_plan_2007-2013_lat.pdf (skatīts 16.04.2009)

- [5] Valsts stratēģiskajā ietvardokumentā 2007.-2013.gada periodam (29.10.2007. MK rīkojums Nr.669), [Elektroniskais resurss]: izm.izm.gov.lv/upload_file/Ministrija/VRP_projekts_080208.xls (skatīts 16.04.2009)

Jekabs Olgeris Trusins. Dr.habil.arch (1992), Latvian Council of Science; Dr.sc.ing. (1971), Polytechnic Institute, Vladivostok.

Work experience: Professor, RTU, Faculty of Architecture and Urban Planning; Chief, Senior Researcher, RTU Spatial and Regional Development Research Centre; Chief of Department of Architecture and Urban Development, Latvian Research Institute of Civil Engineering.

Publication - 5 books, 100 papers. Last papers: A Conceptual Framework for Dynamic Modeling of Sustainable Development for Local Government in Latvia (2010); Toward Lifelong Planning Education in Latvia (2007); The Ecological Reconstruction of the Cities (2006);

Memberships in professional societies: Representative from Latvia in the Association of European Schools of Planning; Member of Systems Dynamac Society; Member of COST TU-06-02 Management Committee; Member of Latvian Architects Society; Member of Latvian Academy of Architecture.

Address: 3/3 Pulka Str., Riga, LV-1007, Phone +371 27782386; e-mail: trusins@gmail.com

Andra Ulme. Dr.arch., profesora asistents, Rīgas Tehniskā universitāte, Materiālu zinātņu un pielietoto ķīmijas fakultāte/ Materiālu tehnoloģiju un dizaina institūts.

Work experience: since 2004 to date Andra Ulme has been lecturing at RTU, which continues to develop scientific research developments, trends Latvian sustainable development one of the most important studies in material science, and the introduction of modern design objects in distribution, is Andras Ulme and her colleagues conducted studies of the Latvian rapidly renewable resource of quality use. In parallel to scientific research is A. Ulme architectural practice in the urban planning projects, as well as interior design together, each year, carrying at least three to five independent projects. more than twelve years experience in hotel public space design and parallel scientific activities allows A. Ulme introduce the latest and most advanced practice of Latvian public interiors open to the public and private domain since two thousand and seventh year defended doctoral degree in architecture and urban planning.

Address: 18, Azenes str., LV – 1048, Riga, Latvia; Phone: + 371 67089256 E-mail: andra.ulme@rtu.lv

Edvins Buka. Master's of Architecture degree, 2000, Riga Technical University, Faculty of Architecture, from 2008. - Doctor's degree studies , thesis – Development of the Spatial System of Tourism, Recreation and Hotels in Latvia.

Professional experience : from 1983 till 1992 - Latvian Building Research Institute , Laboratory of Urban Planning and Architecture as Senior Researcher, later - as Head of Laboratory. E. Buka participates in research work on recreation centres planning, building regulations for recreational zones, Latvian Recreational System, feasibility studies on tourism development in Latvia towns and districts. From 1993 till 2002 , E. Buka works at Latvian Tourism Development Agency as Senior Expert on Market Research and Product Development, later - as Head of the Projects and Information Division. E.Buka works on National Programme on Tourism Development in Latvia, Tourism product development strategy, classification and standardization of tourism accommodation and services, coordination of regional and international tourism development projects. From 2002 till now E. Buka works as Director of Hotels and Restaurants Centre, Association of Hotels and Restaurants of Latvia, 55-222, A Chaka str., Riga. His main responsibility is Classification of Latvian hotels, guest houses, motels and campings as well as work on Latvian accommodation standards.

E. Buka has published more than 30 articles and conference papers on tourism and recreation. He is a member of the Latvian Union of Architects.

Address: Riga Technical University, Department of Architecture and Urban Planning, 16, Azenes str., LV 1048, Riga, Latvia, phone: + 371 67089256, e-mail: edvins.buka@apollo.lv

Jekabs Trusins, Andra Ulme, Edvins Buka. Preconditions and problems of creating of the recreation and tourism spatial system in Latvia

The Paper comprises description of its scientific objectives, review of current situation in tourism and recreational sector, tasks of the study, timetable, estimated impact, organisation and management, as well as the detailed planning of the research activities. The current state of recreational sector in Latvia can be characterized by lack of systematic coordination and management. The subject of the study is topical since growing importance of recreation and tourism in

Latvian economy during recent years as well as there is lack of scientific study of tourism and recreation industry, especially in aspects of its urban regionally spatial development. The main problems, which determine the urgency of the study are following: Latvia lacks a systemic approach to the complex spatial planning of the recreation and tourism sector; the inadequate identification and assessment of Latvian nature and cultural heritage as recourses for recreation and tourism; failure to make a common territorially functional zoning for all tourism related sectors.

The subject of the study is topical since growing importance of recreation and tourism in Latvian economy during recent years as well as there is lack of scientific study of tourism and recreation industry, especially in aspects of its urban regionally spatial development. The results may find practical application in the development of regional development schemes, recreational systems, circuits district of planning, master plans and detailed plan resorts, recreation and tourism. Town planning principles and practices can serve as a basis to improve regulations on urban planning. Using the proposed mathematical models for selection and justification of town-planning decisions should reduce complexity and improve the quality of design. Effective use of recreational resources and the development of rational urban planning solutions will provide significant social and economic effect.

Екабс Трушиньш, Андра Улме, Эдвинс Бука. Проблемы и необходимые условия для развития пространственной системы туризма и рекреации в Латвии

Научная статья содержит определение научных целей, описание настоящей ситуации в области туризма и индустрии отдыха и развлечений, определение возможной реализации по времени данных целей, прогноза влияния организации и управления, а также научно-исследовательской деятельности в процессе планировании. Нынешняя ситуация в сфере отдыха Латвийских жителей характеризуется отсутствием системной координации и управления. Пространственное планирование является системной организацией условий жизни населения на местном, региональном, национальном и глобальном уровнях в целях обеспечения устойчивого развития и качества жизни. Основные проблемы, которые определяют актуальность исследования:

- В Латвии наблюдается отсутствие системного подхода при проведении сложного территориально-пространственного планирования отдыха и туризма;
- Не в полной мере определены и оценены природные, туристические, культурные и рекреационные ресурсы Латвии;
- Недостаточно изучена пространственное функциональное зонирование Латвии, связанное с отраслью туризма.

Результаты исследования дадут возможность контролировать на стратегическом уровне отрасль туризма и рекреации в целом и более четко определять будущее развитие и приоритеты.

Результаты работы могут найти практическое применение при разработке региональных схем развития рекреационных систем, схем районных планировок, генеральных планов и проектов детальной планировки курортов, мест отдыха и туризма. Градостроительные принципы и методы могут послужить основой усовершенствования нормативных документов по градостроительному проектированию. Использование предлагаемых математических моделей для выбора и обоснования градостроительных решений должно снизить трудоемкость и повысить качество проектирования. Эффективное использование рекреационных ресурсов и разработка рациональных градостроительных решений обеспечат значительный социальный и народнохозяйственный эффект.